

РОЗВИТОК ПОНЯТТЯ «ЕКОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ» У НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

Перші масштабні дослідження екологічної стійкості характерні для періоду глобальних енергетичних криз (1973 р., 1979 р.), коли вперше гостро постала проблема обмеженості природних ресурсів. Результати цих досліджень були сформовані у загальновідому концепцію стійкого розвитку (*sustainable development*), головна ідея якої полягає у «...задоволенні потреб нинішніх поколінь, яке не підриває спроможність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби» (*World Commission on Environment and Development — WCED*) [1]. При цьому варто відзначити, що ця концепція презентувала переважно макрорівень екологічних проблем. Подальший розвиток проблематика екологічної стійкості отримала у працях Дж. Елкінгтона, який у 1994 році ввів у науковий обіг поняття «триєдиного підсумку» (*triple bottom line; TBL*) як об'єктивно необхідної єдності економічних, соціальних та екологічних аспектів функціонування підприємств [2, с. 91], що розширило фокус дослідження екологічної стійкості макрорівнем та позначилося на подальшому розвитку сформованої ще у 50-х роках ХХ ст. концепції соціальної відповідальності бізнесу (*Corporate Social Responsibility – CSR*).

Генезис останньої відбувався на основі пошуку найбільш оптимальної стійкої моделі взаємодії бізнесу та суспільства. Розвиток змістовного наповнення екологічної стійкості як раціонального використання ресурсів, обмеження викидів у навколишнє середовище та врахування у поточній діяльності компаній фактора відновлювальності навколишнього середовища сприяло розширенню нормативних засад концепції *CSR* до формування багаторівневої відповідальності, що включає в себе економічну, правову, етичну, соціальну та екологічну складові.

Усвідомлення важливості забезпечення екологічної стійкості сучасних бізнес-структур сприяло появі паралельних (не альтернативних) концепцій, таких як: 1) концепція корпоративної соціальної сприйнятливості (*Corporate Social Responsiveness*), яка розкриває залежність функціонування компанії від громадського впливу, що зумовлює реалізацію екологічних заходів для попередження негативної суспільної думки; 2) концепція корпоративної соціальної діяльності (*Corporate Social Performance*), що дає відповіді на питання: яким чином повинна діяти сучасна компанія на основі тернарного поєднання принципів, процесів, результатів в аспекті отримання як економічних, так і екологічних результатів; 3) концепція корпоративного громадянства (*Corporate Citizenship*) та корпоративної стійкості (*Corporate Sustainability*), які багато в чому змінили як напрям, так і зміст досліджень, пов'язавши їх з досягненням компаніями стійких конкурентних переваг.

Розвиток цих концепцій відбувався шляхом розширення значення екологічної стійкості від обов'язкової умови функціонування сучасних підприємств до передумови формування стійких конкурентних переваг. Так, С. Харт відзначав, що саме загрози навколишньому середовищу є стимулом до розвитку нових ресурсів та здатностей: «Цілком ймовірно, що конкурентні переваги компанії у найближчому майбутньому визначатимуться її здатністю до управління екологічно стійкою економічною діяльністю» [3, с. 991]. На основі цих висновків С. Харт обґрунтував причинно-наслідковий ланцюг «принципи-процеси-результати», відповідно до якого соціально-екологічна відповідальність виступає не лише передумовою формування стратегічної здатності до стійкості, а й наслідком відповідної конкурентної поведінки.

Генезис поняття «екологічна стійкість» зумовив зміщення аналітичних акцентів з виключно фінансово-економічних результатів до соціально-екологічних [4, с. 406]. При цьому варто відзначити, що у сучасному науковому просторі терміни «стійкий розвиток» (*sustainable development*), «стійкий розвиток підприємств» (*corporate sustainable development*), «корпоративна стійкість» (*corporate sustainability*) та «екологічна стійкість» (*environmental sustainability*) розглядаються переважно в якості синонімів, що підтверджують результати досліджень Ч. Марревійка [5, с. 102]. При цьому, як зазначають науковці, україномовний переклад терміну «*sustainable development*» є лінгвістичним нонсенсом та передбачає наявність альтернативних варіантів перекладу, що найбільш об'єктивні: розвиток, що зберігає цілісність; розвиток, узгоджений зі станом навколишнього середовища; розвиток, що підтримує рівновагу з навколишнім середовищем тощо. Крім того, на відміну, від поняття «економічний розвиток», «стійкий розвиток» є нормативним поняттям, що на сьогодні характеризується відсутністю теоретичного базису, що пояснює реальну дійсність.

Таким чином, відсутність у сучасних дослідження чіткого розмежування близьких за змістовним наповненням з екологічною стійкістю понять, її отождолення з корпоративною стійкістю, або виключно як складової економічної стійкості зумовлює виключну увагу до конкретизації її теоретичної сутності. Авторська позиція щодо сутності екологічної стійкості ґрунтується на сучасних здобутках ресурсних теорій, завдяки яким у науковий обіг введено поняття «здатності» (*capabilities*), які є складним органічним поєднанням навичок, ресурсів та акумульованих знань, що дозволяють підприємствам координувати свою діяльність та більш ефективно перетворювати фактори виробництва у економічні результати. На основі здобутків сучасних управлінських концепцій запропоноване авторське визначення *екологічної стійкості* як *здатності компанії до реалізації свого функціонального призначення на основі мінімізації використання природних ресурсів та дотримання вимог екологічного законодавства, що задовольняє інтереси всіх зацікавлених осіб бізнесу*. Зупинимося на ключових позиціях визначення:

по-перше, мінімізація витрат природних ресурсів має не лише економічне, а й екопозитивне значення, що проявляється у наступному ланцюгу: підвищення продуктивності ресурсів призводить до підвищення виходу продукції з одиниці природного ресурсу, а відтак, одиниця природного ресурсу здатна задовольнити потреби більшої кількості індивідумів, що призводить до зменшення потреби у природних ресурсах та в кінцевому рахунку стабілізації соціо-еколого-економічної системи;

- по-друге, реалізація заходів по зменшенню навантаження на навколишнє середовище безперечно є позитивним трендом у діяльності підприємства, але викиди і скиди забруднюючих речовин можуть при цьому значно перевищувати встановлені нормативи, тому доцільно розкривати сутність екологічної стійкості крізь призму нормативних та законодавчих вимог;

- по-третє, власник бізнесу, в першу чергу, орієнтований на отримання певних фінансово-економічних результатів, відповідно, екологічна діяльність не може мати альтруїстичний характер, а потребує виваженого підходу, що здатний мінімізувати екологічні втрати (штрафи, платежі, нераціональне використання мінерально-сировинної бази) та забезпечити інтереси інших зацікавлених сторін (працівників, держави, суспільства).

До речі, варто акцентувати увагу на тому, що забезпечення екологічної стійкості продукує не лише досягнення економічних результатів (зменшення матеріаломісткості, зниження собівартості, скорочення екологічних податків та штрафів), а й репутаційних, які є пріоритетними на сучасному етапі розвитку бізнес-структур. Так, наприклад, Індекс глобальної стійкості (*Dow Jones Sustainability World Index, DJSI*) враховує крім економічних показників також показники впливу на навколишнє середовище. Публічна репрезентація досягнутого рівня екологічної стійкості та позитивної динаміки її змін орієнтована на різні групи стейкхолдерів, серед яких пріоритетними є потенційні інвестори. Відповідно, можна стверджувати, що екологічна стійкість виступає атрибутом успішного бізнесу, який володіє високим стратегічним потенціалом.

Список використаної літератури:

1. Our Common Future, Chapter 2: Towards Sustainable Development World Commission on Environment and Development // UN Documents Gathering a Body of Global Agreements. 1987. N 1 [3 Mar. 2011]. - URL: <http://www.un-documents.net/ocf-02.m#1>
2. Elkington J. Towards the Sustainable Corporation: Win-Win-Win Business Strategies for Sustainable Development / J. Elkington // California Management Review. – 1994. – Vol. 36. – N 2. - P. 90–100 p.
3. Hart S. A Natural-Resource-Based View of the Firm / S. Hart // Academy of Management Review. - 1995. - Vol. 20. - N 4. - P. 986–1014.
4. Visser W. The A to Z of Corporate Social Responsibility / W. Visser, D. Matten, M. Pohl, N. Tolhurst // London: A John Wiley & Sons, Ltd., 2010. — 470 p.
5. Marrewijk M. Concepts and Definitions of CSR and Corporate Sustainability: between Agency and Communion / M. Marrewijk // Journal of Business Ethics. – 2003. – Vol. 44. - N 2. – P. 95-105.